

Gárdonyi Géza

1863–1922

összes verse
itt található

Gárdonyi hosszú keresés útján lesz istenhívővé, s idővel megjelenik a kereszténység, majd a katolikus látásmód. Útkeresése során ilyen kérdések nyomasztják: „Minek a földön 300.000 millió ember ma, s ugyanannyi száz év múlva egy ölnyivel lejjebb, a föld kérge alatt, s újabb 300.000 millió felette, és mind a boldogságot keresi, de meghal szenvedésben... Mire jó mindez?” (Levél Szabolcskának, 1894. okt. 15.)¹⁸

Gyakran sóhajtozik az elveszett hit után: „*Nem tudva, mi az élet, mi halál, mi álom, / Csak csüggedünk a hiten, mint a pók a szálon...*” (Levél Brassai Sámuel úrnak)

De a világot megfigyelve megtalálja Istent. „Nekem egy kis csirke érdekesebb szép Meluziánál. Mert igaz. Mert a végtelenségnek egy titkokskája.

Mint ahogy egy tollpéhely szerkezete is csodálatosabb nekem a legkomplicáltabb gépsárkány szerkezeténél. Egy közönséges tyúktojás pedig többet mond nekem Istenről, mint Aquinói Tamás.” (*Mai csodák*) Nemegyszer írja, hogy a természetben találta meg Istent; kedves mondása, hogy vallásossága a tudáson épül.

„Már 1887-ben így vigasztalja Szabolcskát, akihez nem egész három évvel előbb istentagadó retorikával telt leveleket küldözött: „Olvastam a lapokban, hogy édesanyád eltávozott. Én, akit némelyek pogány embernek mondanak, teljes hittel mondom *eltávozásnak* ezt, és te, aki pap vagy, teljes hittel kell annak fogadnod... Rend és törvény van a világegyetemben. A felfoghatatlanul nagy Erő tudja, mit miért foglalt a világregend kapcsába, s mert a meglévő célt nem ismerjük és nem értjük, meg kell benne nyugodnunk.” A buta véletlenség világteremtő erejében hinni, nem tartom emberi értelemhez méltónak. A mindenségben lehetetlen nem látnom az erőt, az erőben a rendet, a rendben az Elmét.”¹⁹

„Istenhite ettől kezdve rendíthetetlen. „*Hisz ön Istenben? – Vagyok olyan értelmes*” – az efféle helyek újra meg újra felbukkannak legkülönbözőbb munkáiban. [...] A hitetlen ember rendesen ellenszenves alakként szerepel írásaiban.” Gárdonyi vallásossága – bár a katolicizmus sok elemét magáénak vallotta – eklektikus. Azt fogadta el, amit jónak látott. De vallásosságának elemei mélyek és élményszerűek. „Isten alkotásának csak porszeme ez a föld, és így nekünk sem lehet mindenségünk, csak ideiglen.” (Levél Szabolcskához)²⁰ Ez az átértzett hit hozza meg számára a teljes megnyugvást:

Miatyánk Isten, Mindeneknek Atyja,
kihez hajlunk, mint a fű a Nap felé,
az én szívem kétség nem szorongatja,
midőn indulok végóráim elé;
a halál nékem nem fekete börtön,
nem fájlaló, nem is rút semmiképpen:
egy ajtó bezárul itt-lenn a földön,
s egy ajtó kinyílik ott-fenn az égen, –
ez a halál.

Utra-készülés

Ez a hit világítja meg, mit akart mondani önmaga tervezte sírfeliratával (amely az egri várban elhelyezett sírkövén olvasható): „*Csak a teste!*”

Megújult hite visszavezeti a Bibliához, a „könyvek könyvéhez, amelynek olvasása tökéletesíti a lelket, nemesíti a szívet, elűzi a gondokat, lecsillapítja a kedélyeket, és az embert is önmaga fölé helyezi.” „Én nem hiszem, hanem tudom, hogy a bibliai emberek szava igaz” – írja (*Mai csodák*) „A későbbi bölcsék ezer meg ezer nehéz kötete el van mondva a Bibliának két első levelén.”

„Én pápista embernek születtem, és szeretem is az én minden művészettel ékes vallásomat” – írja (Az én falum II). Fájdalommal ítélte el és ifjúkori ballépésének tekintette az Egyházat támadó írásait, és az *Isten rabjait* saját bevallása szerint kiengesztelésnek szánta.²¹

Az *Utra-készülés* – Gárdonyinak egyik legjellegzetesebb költeménye – felejthetetlen Szűz Mária-akkorddal végződik. A költő lelke halála után május közepén szeretne visszaszállni az erdőbe, a gyöngyvirágok közé:

S ha jó az éj, s én újra visszatérek,
egynéhány szál gyöngyvirágot letépek,
és felviszem a csillagfényes égbe.
Megkeresem a Jézus anyját véle.
A Jézus anyját, kinek képei
oly búsak lenn és olyan szenvedők!
Hadd lássam egyszer mosolyogni őt!

E versében ír a szenvedés okáról is:

Hiszen tudom, hogy kell szenvedniök,
kell sirniok, kell vezekelniök, -
ezért jöttek ők is a Föld színére.
A sárba tévedt kócsag is fehérre
mossa tollát mielőtt hazatérne,
s így száll az égbe hófehér ruhában...
Az ember mosdik könnye harmatában.

„Valami különös szép törvény az Istennek földi
rendjében – írja másutt –, hogy minden szerencsétlenségünkből valami jó fakad. Minden keserűségünkből valami édesség... Minden szenvedés valami gyöngyöt terem.” „Ahányszor sírunk, lelkünk utána tisztább, nemesebb; jobban megértjük egymást és az életet.” (*Krisztus bankója*)²²

Az egész világot a hívő ember szemével nézi. Így ír *Az én falumban*: „Szeretem nézni a szántó-vető embert... keze az ekeszarván. És a barázdák követik egymást, mint az én írásom a papíroson. Az élet írása az. A természet könyvének egy lapjára ír most Buricz András. Ezt írja: „Add meg a mi kenyereket...” És az Úr olvassa az írást a magasból. Amott a másik földön látom, hogy vetnek...

Ha városi ember volnék, a szobám falán ott volna a vető ember képe. Annak a mozdulataiban van va-

lami, ami a teremtést cselekvő összellemet juttatja az eszünkbe. Így vethetett Ő, a Végtelenség fekete mezején egyet-egyet lépve, a csillagokat.”

A kommunizmus korának irodalomtörténete részletesen írtak Gárdonyinak az Egyházzal és vallással való összekülönbözéséről, materialista szellemű olvasmányairól, de vallásosságáról alig tettek említést, például ily módon: Később „vallási tanítások iránt érdeklődik”.²³ A kép teljességéhez tudnunk kell rosszul sikerült egyházi házasságáról és egyes egyházi személyekben való csalódásáról, amely tények munkásságának korábbi szakaszában az egyháziak elleni (vagy a kemény, büntető Isten elleni) éles kifakadásokra indították.

Ami a „materialista szellemű olvasmányokat” illeti, az idézett lexikon Büchner könyvére hivatkozott. Való igaz, hogy Gárdonyi olvasta ezt a materialista filozófust, könyvtárában megmaradt a kötete is. De ez a fennmaradt kötet éppenséggel vallásosságát igazolja. A könyv ugyanis telve van az író saját kezű, az ateizmust élesen, olykor gúnyosan bíráló bejegyzéseivel: „oktalannak”, „értelmetlennek” stb. minősíti a szerzőt egy-egy vallásellenes kitételéért. (A kötet megtalálható az egri Líceumban, az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban.)

Betegágyánál is rendszeresen látogatta pap barátja, dr. Péteri József (a későbbi váci püspök). Sokat beszélgettek a hit dolgairól, az örök életről. Elterjedt az a vélemény, hogy Gárdonyi betegágyán nem akart meggyónni. Az igazság ezzel szemben az, hogy halála előtti este Péteri még meglátogatta, s említette neki, hogy jó volna meggyónnia. Az író nem érezte olyan súlyosnak állapotát, s visszakérdezett: „Már annyira volnék?” (utalván a haldoklók szentségére). Péteri nem erőltette a dolgot, mert

nem gondolta, hogy valóban oly közel van a vég.
Reggelre meghalt.

Írásait, életét, különösen annak utolsó szakaszát
ismerve hihetjük, hogy az ő halálára is vonatkoznak
versének idézett sorai:

Egy ajtó bezárul itt lenn a földön,
s egy ajtó kinyílik ott fenn az égen:
ez a halál.

Gárdonyi verseit az irodalomtörténet prózai írásai
mellett kevésbé jelentősnek tartja. Hitének bemutatására és szépségük miatt mégis érdemes idéznünk
néhányat. (S emlékeztethetünk, hogy az ország-
szerte énekelt karácsonyi ének, a *Fel nagy örömrre, ma
született...* vers-szövegét is Gárdonyi írta.)

Írás a Bibliába

– Az ujszövetség könyve elé. –

Ez a könyv a könyvek könyve.
Szegény ember drágagyöngye.
Égi harmat lankadtaknak.
Világosság földi vaknak.
Bölcsességnek arany útja:
boldog aki rátalál!
Szomjas lelkek forráskútja,
hol pohárral Krisztus áll.

Ez a könyv az örök törvény.
Királyon láncz. Rabon napfény.
Tévelygőnek hívó harang.
Roskadónak testvéri hang.

Elhagyottnak galamb-búgás
Viharvertnek ereszet.
Haldoklónak angyal-súgás:
„Ne félj: fogd a kezemet”...

Gyermeknek is: „Mily szép regel!”
Bölcsnek: „Rejtelmek tengere!”
Fal, – s túl rajta élőhangok.
Köd, – s benn zengő hárfák, lantok.
Templomok közt legszebb templom:
csak megnyitom s benn vagyok.
Ablakán a Paradicsom
rózsáira láthatok.

Minden fakul, minden romlik.
Márványvár is összeomlik.
Bíborleplek rongygyá mállnak.
Dicsőségek füstbe szállnak.
Csak ez a könyv nem tér porba.
Mintha volna élő lelke!...
Ez a könyv a Mózes bokra:
Isten szive dobog benne.

Esti harangszó

Szép májusvégi estén egyedül
ülök a kertben. S nézem, mint merül
az égi nap a földi kék homályba,
a hegyek ibolyaszín fátyolába.
A völgyben lenn, már feketül az árnyék.
Elcsöndesül az emberlakta tájék.
Csillag ragyog a Mátra tetején,
A távolból harangszó száll felém:
Üdvözlégy Mária!

Ha elgondolom, hogy e Föld színén
valóban élt e tiszta, égi lény!
Járt-kelt, mint mink: a lábának nyomát
a porban hátrahagyta, merre ment;
hajába tűzött fehér violát, –
tán épp ilyet, mint kertemben terem...
S ő maga volt a legszebb viola:
Isten közöttünk járó angyala!
Üdvözlégy Mária!

[...]

A vers folytatása itt található.

Krisztus álma

A kötetben szereplő költők, írók

Balassi Bálint	9
Zrínyi Miklós	13
II. Rákóczi Ferenc	17
Mikes Kelemen	21
Csokonai Vitéz Mihály	23
Berzsenyi Dániel	26
Kölcsey Ferenc	29
Vörösmarty Mihály	31
Arany János	35
Petőfi Sándor	41
Madách Imre	47
Vajda János	51
Gárdonyi Géza	55
Ady Endre	63
Babits Mihály	73
Kosztolányi Dezső	84
Tóth Árpád	98
Juhász Gyula	107
József Attila	117
Radnóti Miklós	132
Áprily Lajos	143
Kassák Lajos	149
Mécs László	155
Sík Sándor	163
Reményik Sándor	171
Zelk Zoltán	179
Túrmezei Erzsébet	184
Weöres Sándor	192
Pilinszky János	199
Juhász Ferenc	204
Nagy Gáspár	210
Lackfi János	216